

نزهة الأنفس و روضة المجلس

- * نزهة الأنفس و روضة المجلس.
- * ابوسعید محمد بن علی بن عبدالله العراقی (متوفی: ۵۶۱ هـ. ق.)
- * تحقیق و تصحیح: رمضان بهداد.
- * چاپ اول، تهران: مرکز پژوهشی میراث مکتوب، ۱۳۸۷.

کتاب شامل ۲۸ باب، به تعداد حروف الفبای عربی است و در هر باب، امثال یک حرف ذکر شده است.

شیوه مؤلف در ذکر امثال، این گونه است که در هر باب، مثلی را بیان می‌کند و مفهوم آن را شرح می‌دهد و حوزه کاربرد آن را دقیقاً تعیین می‌کند. اگر شرح مثلی، مستلزم بیان حکایتی یا روایت قطعه شعری بوده، به نحوی که مفهوم مثل کاملاً روشن شود، حکایت یا قطعه شعر مذکور نقل شده است. تمرکز نویسنده در امثال نیز، امثالی بوده که در بین عموم به نوعی تحریف شده یا سوءتعبیری نسبت به آنها وجود داشته است و مؤلف سعی نموده با توضیح و شرح مفهوم آن امثال، رفع ابهام نماید. البته «محتویات این کتاب، تنها امثال تحریف‌شده عربی نیست؛ بلکه در آن پاره‌ای واژه‌های عربی نیز شرح شده است و عبارات و مضامین حکمت‌آمیزی را نیز شامل است و به نظر می‌رسد که عوام در لفظ یا معنی یا کاربرد این واژه‌ها و عبارات نیز خطاهایی داشته‌اند» (مقدمه)

حواشی کتاب که از مصحح کتاب است، شامل برخی یادآوری‌ها و روشنگری‌هاست. کتاب دارای چند فهرست بسیار مفید است که برای پژوهشگران راهگشاست: ۱. فهرست آیات قرآنی، ۲. فهرست احادیث نبوی، ۳. نام‌های خاص و شاعران، ۴. نام‌های دیگر، مانند نام‌های حیوانات و ...، ۵. نام قبایل، ۶. مکان‌ها، ۷. ایام العرب، ۸. ابیات، ۹. امثال واقوال اصلی و فرعی که در ضمن شرح امثال به آنها اشاره شده است، ۱۰. فهرست منابع و مأخذ مورد استفاده مصحح.

کتاب نزهة الأنفس و روضة المجلس، فرهنگنامه‌ای از امثال زبان عربی است، از تألیفات ابوسعید محمد بن علی بن عبدالله العراقی، از دانشمندان قرن ششم. این اثر تا کنون ناشناخته مانده و منتشر نشده بود. چنان که مصحح نیز در مقدمه به آن اشاره کرده است، پس از گسترش حوزه حکمرانی حکومتگران اسلامی و توسعه جغرافیایی نفوذ زبان عربی، ضرورت تدوین واژه‌نامه‌ها و به نوعی، استانداردسازی زبان احساس شد. این ضرورت از آنجا ناشی شد که با رواج زبان عربی در ممالکی که زبان بومی آنان عربی نبود، آشفتگی‌ها و انحرافات در بیان اعراب کلمات و معانی الفاظ بروز کرد. کوشش‌هایی نیز در زمینه تألیف کتاب‌هایی در این زمینه صورت گرفت. «این کوشش‌ها گرچه در زبان محاوره عرب‌زبانان تأثیری نداشته، ولی می‌توان ادعا کرد که در زبان شعر و کتابت تأثیر بسزایی داشته است. شماری از این مؤلفان عبارتند از: کسایی، ابوحنیفه دینوری، ابوهلال عسکری، هاشم بن احمد حلبی، ابن بانی محمد بن علی سیتی و ابوبکر محمد بن حسن زبیدی اشیلی، که هر کدام در این زمینه - که به لحن عامه یا لحن خاصه معروف است - تألیفی نگاشته‌اند؛ چنان که کتاب *درة الغواص فی أوهام الخواص*، تألیف حریری بصری، نیز در همین زمینه است... محمد بن علی در قرن ششم هجری می‌زیسته است؛ زمانی که ترکان سلجوقی بر شرق و غرب ممالک عباسی سلطه داشتند و خلافت عباسی بر فروپاشی و سقوط خود نزدیک می‌شد» (مقدمه)